

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΤΡΙΑΚΟΣΤΟΣ ΟΓΔΟΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1945

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ Α.Ε.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ "ΕΣΤΙΑΣ",

38 — ΤΣΩΡΤΣΙΛ — 38

ΑΘΗΝΑΙ

Θ. ΜΟΥΣΤΟΞΥΔΗ

ΨΥΧΟΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΑΙΣΘΗΤΙΚΗ *

ΟΙ ΛΩΓΕΣ (CONDUITES)

Ἀλλὰ οἱ ἀγωγές δὲν ἀσκοῦνται πάντα κατὰ τὸν ἴδιο τρόπο. Ὑπάρχουν διάφορες διαβαθμίσεις στὴ λειτουργία τους. Μία ἀγωγή μπορεῖ νὰ βρεῖται λανθάνουσα μέσα μας ὅταν δὲν λειτουργεῖ τὴν παροῦσα στιγμή ἔχουμε χιλιάδες λανθάνουσες ἀγωγές. Ἀπὸ τὴν κατάσταση ταύτη, χάρις στὸν ἐξωτερικὸ ἐρεθισμό, ἡ ἀγωγή περνᾷ στὴν κατάσταση τῆς στύσεως (διεγέρσεως)· εἶναι ὅταν ἡ διάθεσις δὲν λειτουργεῖ ἀκόμη ἀλλ' ὑπάρχει ἤδη μιὰ προπαρασκευὴ γιὰ τὴ λειτουργία της. Ὑπάρχει ἕνα τελευταῖο στάδιο, τὸ στάδιο τῆς ἀνάλωσής (ἢ πραγματοποίησης) τῆς ἀγωγῆς. Ὅταν δηλαδὴ ἡ ἀγωγή μετατρέπεται πράγματι σὲ πράξεις. Αὐτὲς εἶναι οἱ τρεῖς διαβαθμίσεις τῆς λειτουργίας τῶν ἀγωγῶν σὲ γενικὲς γραμμές. Θὰ ξαναγυρίσουμε σ' αὐτὲς -- ἀλλ' ἄς τὰ ἐφαρμόσουμε πρῶτα στὶς ἀντιληπτικὲς ἀγωγές. Οἱ ἀγωγές ἀκριβῶς αὐτὲς ἔχουν ἕνα πολὺ περίεργο χαρακτηριστικόν, εἶναι ὅτι ἐμφανίζονται προπάντων μετὰ τῆς λανθάνουσας κατάστασης καὶ τῆς κατανάλωσης, στὴν κατάσταση τῆς στύσεως. Ἡ ἀντιληπτικὴ ἀγωγή δὲν προχωρεῖ ἕως τὴν κατανάλωση -- μόλις φτάσει, ἀλλάζει ὄνομα. Ἄς πάρουμε ἕνα παράδειγμα γιὰ νὰ γίνουμε καλύτερα νοητοί. Ἰδοὺ τὸ σκυλί πού βρίσκεται στὴ φωλιά του. Τὸ κορίτσι τῆς αὐλῆς ἔχει βάλει ἕνα πιάτο γεμάτο τροφὴ κοντὰ στὴ φωλιά. Πολλοὶ ἐρεθισμοὶ (κι' ὄχι μονάχα ἕνας ὅπως στὴν ἀνάκληση) φτάνουν ἴσα μ' αὐτό. Ἀμέσως ἡ ἀντιληπτικὴ ἀγωγή βρίσκεται σὲ κατάσταση στύσεως. Τὸ σκυλί σηκώθηκε ἀλλὰ δὲν ρίχτηκε στὸ πιάτο γιὰ τὴν πράξη τῆς τελικῆς κατανάλωσης. Ζύγωσε τὸ πιάτο. Ὅλες αὐτὲς οἱ πράξεις δημιουργοῦν διαγράμματα πράξεων ὁλότελα χαρακτηριστικὰ τῆς ἀντίληψης. Τὸ σκυλί μύρισε τὸ περιεχόμενον τοῦ πιάτου, πέρασε μάλιστα πολὺ ἀλαφριά τὴ γλῶσσα -- ὅταν οἱ ἐξωτερικοὶ ἐρεθισμοὶ τοῦ ὑποδείξανε τὴν πλάνη του. Ἀκόμη ἕνα χαρακτηριστικόν τῆς ἀντιληπτικῆς ἀγωγῆς: ἐξελίσσεται, προσαρμόζεται στοὺς ἐξωτερικοὺς ἐρεθισμούς. Στὸ σκυλί ἡ ἀγωγή ἦταν πάντα σὲ στύση· μὰ κατάλαβε πῶς τὸ πιάτο του (πού μύριζε τὸ φαί του) περιείχε σπόρους γιὰ τὶς κόττες καὶ ἀλλάξε ἀγωγή· γύρισε στὴ φωλιά

του καὶ πῆρε τὴν ἀγωγή τῆς ἀναμονῆς. Στὴν ἀντιληπτικὴ ἀγωγή, συχνότατα εἶναι κανεὶς ἀναγκασμένος νὰ διακόψῃ τὴ σχηματικὴ πράξη, δὲν τὴν ἐγκαταλείπει ὁλότελα· δὲν ἀφίνει νὰ πέσῃ ἡ ἀγωγή οὐ λανθάνουσα κατάσταση ἀλλὰ τὴ διατηρεῖ στὴ φάση τῆς στύσεως.

Αὐτὰ εἶναι, νομίζουμε, τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς ἀντίληψης. Πλάθουμε τὸν ἐξωτερικὸ κόσμον, ἀκολουθώντας διαγράμματα πράξεων καὶ ὑπακούοντας σὲ ζωτικὲς ἀνάγκες. Ἡ ἀντιληπτικὴ ἀγωγή εἶναι προπάντων ὠφελιμιστικὴ -- κι ὅταν ξεπερνᾷ τὸ ὠφελιμιστικόν τοῦτο στάδιο, τοῦτο συμβαίνει κάποτε, στὴν αἰσθητικὴ ἀγωγή. Ἀλλ' ἄς μὴ προεξοφλοῦμε κι' ἄς ξαναγυρίσουμε στὴ μελέτη τῶν ἀγωγῶν γιὰ ν' ἀντιληφθοῦμε καλύτερα τοὺς διαφοροὺς χαρακτήρες τους.

16. — Ἡ ἀγωγή (conduite) εἶναι ἡ ροπὴ τοῦ ζῶντος ἀτόμου νὰ συμπεριφερθεῖ μὲ τὸν ἴδιον τρόπο, ὅταν οἱ συνθήκες εἶναι οἱ ἴδιες, ἢ, ἀνθέλετε, μιὰ προδιάθεσις ν' ἀντιδρᾷ κατὰ ἕνα ὠρισμένο τρόπο στοὺς ἐρεθισμοὺς πού προέρχονται ἐκ τῶν ἔξω. Οἱ ἀντιδράσεις αὐτὲς πού παράγει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὰ ἔξω, στὶς συνολικὲς κινήσεις του καὶ στὴν ὁμιλία του εἶναι ἀντικείμενον τῆς ψυχολογίας. Ἡ ζωὴ αὐτὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔξω ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, εἶναι ἡ ἀγωγή. Ἡ ψυχολογία ἀσχολεῖται ἀκριβῶς μὲ τὴν περιγραφὴ καὶ τὴν ἀντικειμενικὴ ἐρευνα τῶν ἀγωγῶν αὐτῶν. Καὶ εἶπαμε πῶς ἡ νέα αὐτὴ ἀποψη προῆλθε ἀπὸ τὴν ἐρευνα τῶν διανοητικῶν νόσων καὶ τῶν ἀγωγῶν τῶν ζώων. Εἶναι ἡ μόνη ψυχολογικὴ μέθοδος πού δὲν μένει στάσιμη γιὰτὶ εἶχε τὸ θάρρος νὰ ἐγκαταλείψει τὴν ἐνδοσκοπήσιν, τὸ ποιοτικόν καὶ τὸ ἀσύλληπτον γιὰ νὰ ἐρευνήσῃ ἀκριβῶς ὅ,τι εἶναι προσιτὸν στὸ ἀντικειμενικόν πνεῦμα: τὶς ἐξωτερικὲς ἀγωγές. Ἐχουμε μέσα μας χιλιάδες ἀγωγές· ὅλες ὁμως δὲν εἶναι τόσο πρόσφατες οὔτε ἐξ ἴσου σημαντικὲς.

Δοθέντος ὅτι δὲν ἐμφανίζουμε ἐδῶ μιὰ ψυχολογικὴ πραγματεία ἀλλὰ μόνο ἕνα δοκίμιον ἀντικειμενικῆς αἰσθητικῆς, δὲν ἀναπτύξαμε ἀπὸ τὶς ἀγωγές παρὰ μόνο τὰ σημεῖα ἐκεῖνα τὰ ἀπολύτως ἀπαραίτητα στὸν ἀναγνώστη γιὰ τὴν κατανόησιν τῶν αἰσθητικῶν ἀγωγῶν.

Γενικά, θὰ καταδείξω πῶς στὴν κατώτατη βαθμίδα τῆς κλίμακος εἶναι οἱ ζωώδεις ἀ-

* Συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενον τεῦχος.

γ ω γ ές που ξεκινούν από ανακλήσεις, που είναι πολυάριθμες και τις οποίες οι άρρώστιες του πνεύματος δεν προβάλλουν σχεδόν ποτέ — και πολύ ψηλά, με τη γλώσσα, εμφανίζονται οι ά ν θ ρ ώ π ι ν ε ς ά γ ω γ ές κι' ανάμεσα σ' αυτές, έντελώς στην ανώτατη βαθμίδα της κλίμακος, είναι οι λογικές και έρμηνευτικές άγωγές, δηλαδή οι ήθικές και έπιστημονικές άγωγές και οι ποικιλίες των. Οι αισθητικές άγωγές, όπως θά ίδουμε, εμφανίζονται άρκετά άργα στην ανθρωπότητα. Τις βρίσκουμε πολύ ύστερα από τις άγωγές του παιγνιδιού· στις ανώτερες έκδηλώσεις των κυρίως, που είναι επίσης και οι δυσκολώτερες στην ανάλυση και οι προσφατώτερες στη ζωή της ανθρωπότητας, θά πρέπει να καταταχθούν ιεραρχικά πλάι· στις λογικευτικές άγωγές.

"Ένας, έστω και συνοπτικώτατος, ιεραρχικός πίνακας των άγωγών θ' απαιτούσε κολοσσιαία έργασία και δεν θά είχε άμεσο ενδιαφέρον για την αισθητική. Αύτός είναι ο σκοπός της περιγραφικής ψυχολογίας. "Ο,τι μάς ενδιαφέρει πολύ περισσότερο είναι ο τρόπος κατά τον όποιον λειτουργούν οι άγωγές, ο βαθμός της λειτο υ ρ γ ί α ς των και ο βαθμός της δραστηριότητας ή της έντασής των.

Οι άγωγές λειτουργούν κατά το μάλλον ή ήττον πλήρως, ή, για να χρησιμοποιήσουμε μιάν άλλη γλώσσα, εμφανίζουν διαφόρους βαθμούς ενεργοποίησης. Γι' αυτή τη διαβάθμιση της λειτουργίας των άγωγών, είπαμε ήδη μερικές λέξεις άπ' άφορμή την αντίληπτική άγωγή. "Ας επανέλθουμε πάλι για να γίνουμε καλύτερα αντίληπτοί. "Όταν μιá άγωγή δεν λειτουργεί, βρίσκεται σέ κατάσταση λ α ν θ ά ν ο υ ς α. "Έχουμε χιλιάδες άγωγές που βρίσκονται σέ λανθάνουσα κατάσταση. "Η κατάσταση τούτη προκαλείται από την έλλειψη έξωτερικού έρεθισμού, αλλά προκαλείται επίσης από την κατστροφή της άγωγής ή από κάποια ψυχική ανεπάρκεια που την καταστρέφει προσωρινά. Στην πρώτη περίπτωση έχουμε την όμαλή λανθάνουσα κατάσταση, στις δυό άλλες έχουμε τη νοσηρή λανθάνουσα κατάσταση.

Πολύ πιθανόν ή όμαλή λανθάνουσα κατάσταση να προέρχεται από φυσιολογικά αίτια που άγνοούμε στό σημερινό στάδιο της έπιστήμης. "Αλλ' ό,τι πρέπει να σημειωθεί είναι ότι ή όμαλή λανθάνουσα κατάσταση παρουσιάζεται κυρίως, όταν ο έξωτερικός έρεθισμός δεν ύφίσταται πιά, λ. χ. ή γενετήσια ή θρεπτική άγωγή βρίσκεται σέ λανθάνουσα κατάσταση όταν λείπουν οι έξωτερικοί έρεθισμοί. Τέτοια εμφανίζεται γενικώς ή λανθάνουσα κατάσταση στό κανονικό όν.

"Η νοσηρή κατάσταση άπαντάται στην πρώτη μ η π α ρ ά φ ρ ο σ ύ ν η· έδω συναντούμε την καταστροφή της λανθάνουσας κατάστασης¹.

1. Βλ. "Επιτομή Ψυχιατρικής (Précis de Psychia-

Κάθε ψυχική προσπάθεια εμφανίζεται στον παράφρονα και καταπνέει επίσης κάθε συναίσθημα πάλης—άπ' όπου και ή κατάσταση της μακαριότητας του παράφρονα, έντελώς χαρακτηριστική και που συχνά χρησιμεύει ως κριτήριο της τρέλλας.

Οι άγωγές, μετά τη λανθάνουσα κατάσταση εμφανίζουν την κατάσταση της δ ι ε γ έ ρ σ ε ω ς ή σ τ ύ σ ε ω ς. Είναι ένα προπαρασκευαστικό στάδιο της δράσης. "Η τρέχουσα γλώσσα κατέχει για τη θρεπτική άγωγή μιάν έκφραση: την όρεξη. "Η λέξη τούτη είναι πολύ καλή. "Η όρεξη αύτη είναι ή κατάσταση της διέγερσης της θρεπτικής άγωγής. "Ιδού ένα παράδειγμα διεγέρσεως: φεύγω από τό σπίτι μου με την άπόφαση ν' αγοράσω ένα κουτί τσιγάρα. "Η άγωγή βρίσκεται σέ διέγερση και δεν θά πραγματοποιηθεί παρά μπροστά στό περίπτερο με τά τσιγαρέττα. Πρέπει να σημειωθεί πώς ή άγωγή μου είναι έντελώς διαφορετική περνώντας μπρός από τό περίπτερο, αν δεν είχα τίποτα να κάνω.

"Η κατάσταση τούτη της διέγερσης των άγωγών αντιστοιχεί στό παράγγελμα «Προσοχή» που δίνουνε στους στρατιώτες, προτού τους ύποδειχθεί ή πράξη που θά πραγματοποιηθεί. Είναι ένα στάδιο προπαρασκευής—και στό στάδιο τούτο ύπάρχει ένα πολύ μεγάλο φυσιολογικό ποσοστό κι' άκόμη μεγαλύτερο ύποσυνείδητο.

"Εξάλλου τό στάδιο τούτο όλων των άγωγών δημιουργεί άμεσα μιá νέα άγωγή, την άγωγή της ά ν α μ ο ν ή ς. Στην άναμονή δεν κάνουμε κυρίως πράξη. "Η άναμονή συνίσταται σέ μιá προπαρασκευή της άναμενόμενης ενέργειας. "Ας σημειώσουμε άκόμη πώς όταν βρισκόμαστε σ' άναμονή δε μπορούμε να κάνουμε καμμιάν άλλη πράξη καλά, προπάντων όταν ή άναμονή είναι πυρετική. Αύθυποβαλλόμαστε ξάλλου και πιστεύουμε πώς ό,τι περιμένουμε, έπέρχεται. "Η άναμονή είναι μιá προπαρασκευή στην πράξη, και ή ά γ ω γ ή αύτη προκαλείται από τη δ ι ε γ ε ρ σ η ή τ ή σ τ ύ σ η τ ω ν ά γ ω γ ώ ν. "Ένα χαρακτηριστικό της άναμονής που άνευρίσκουμε έλαφρότερο στη διέγερση είναι ότι είναι πολύ κουραστική. Σημειώνω μιάν άλλη άγωγή προερχόμενη από την άναμονή, ένω και οι δυό τους προκαλούνται από τη διέγερση των άγωγών· είναι ή έ ρ ε υ ν α. Στην άγωγή τούτη κάνουμε πράξεις που ύποβοηθούν την επέλευση του άναμενόμενου πράγματος¹.

(Ακολουθεί)

trie»), υπό E. Regis, Παρίσι. ("Έχουμε όπ' όψει μας την 5ην έκδοση, σελ. 391 και έπ.).

1. "Αν έπρόκειτο να κάνει κανείς μιá μελέτη της άναμονής και της έρευνας, θά μπορούσε να βοηθηθεί από τη μελέτη των ψυχασθενών στους όποιους οι δυό αυτές άγωγές ύφίστανται σοβαρές διαταράξεις. Οι νευροπαθείς δεν ξέρουν ούτε να περιμένουν, ούτε να έρευνούν. Δυστυχώς ή μελέτη τούτη θά μάς παρέσυρε πολύ μακριά από τό θέμα μας.